

Van groep 2 naar groep 3: een grote stap?

Naam student:	Else-marije de Bakker
School:	Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Opleiding:	Master Special Educational Needs (M SEN)
	Gespecialiseerde Leraar 2
Studentnummer:	2138066
Module:	GL05 Leer- en onderzoekslijn
Begeleid door:	Dhr. Ton Deley
Maand en jaar:	Juli 2010

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Van groep 2 naar groep 3? Welke problemen komen kinderen en leerkracht tegen?	5
Hoofdstuk 2 Het onderzoeksplan	8
Literatuuronderzoek.....	8
Het team	8
Ludgerus Loohuis van Marant, Adviseurs in leren en ontwikkeling	8
Intern begeleiders van onze clusterscholen en medestudenten	8
Observaties van Suus	9
Onderzoeksplan	9
Hoofdstuk 3 De resultaten van mijn onderzoek	10
Literatuuronderzoek deel 1	10
Meer groep 2 in groep 3 of meer groep 3 in groep 2?	10
Het team (n.a.v het informatie/discussiestuk)	15
Ludgerus Loohuis van Marant, Adviseurs in leren en ontwikkeling	15
Literatuuronderzoek deel 2	15
Intern begeleiders van onze clusterscholen en medestudenten	20
Observaties van Suus	21
Hoofdstuk 4 Kanttekeningen en aanbevelingen	25
Hoofdstuk 5 Het eindresultaat van mijn onderzoek en een reflectie op mijn leerproces	26
Literatuurlijst	27
Bijlagen	29
Bijlage 1 Doublurecriteria Openbare Daltonschool Het Palet	30
Bijlage 2 Verlengde kleuterperiode en doubleren Laurentiuschool Breda	31
Bijlage 3 Zittenblijven / verkorte en verlengde kleuterperiode.....	32
Bijlage 4 Doublurecriteria van Basisschool de Kampus in Nijmegen	34

Samenvatting

Voor veel kinderen is de overgang van de hoogste kleutergroep naar groep 3 een aardig grote stap. In groep 3 worden er andere dingen van de leerlingen verwacht dan in groep 2. Niet alleen de aangeboden stof is totaal anders, ook de manier van werken is vaak een andere dan de kinderen in groep 1-2 gewend waren.

Mijn onderzoek gaat over de overgang van groep 2 naar groep 3 op *onze* school, te weten Daltonschool Het Palet in Kesteren. Ik ben op zoek gegaan naar mogelijkheden om de overgang van groep 2 naar groep 3 voor de leerlingen zo soepel mogelijk te laten verlopen. Mijn onderzoeksvraag was dan ook de volgende:

Hoe kan ik, samen met mijn collega's, de overgang van groep 2 naar groep 3 voor de kinderen minder groot maken in sociaal-emotioneel en didactisch opzicht?

Bij deze onderzoeksvraag heb ik een aantal deelvragen opgesteld. Door naar antwoorden op de deelvragen te zoeken heb ik mijn onderzoeksvraag kunnen beantwoorden.

Bij mijn onderzoek heb ik gebruik gemaakt van literatuur, ik heb collega's van andere scholen geraadpleegd en ook een professional op het gebied van onderwijsontwikkeling. Daarnaast heb ik mijn team een discussiestuk voorgelegd, zodat ook zij konden meedenken over de overgang van groep 2 naar groep 3.

Mijn onderzoek heeft opgeleverd dat we, en daarmee bedoel ik het team van Daltonschool Het Palet, zijn gaan nadenken over de overgang van groep 2 naar 3. N.a.v mijn literatuuronderzoek, onze ervaringen met een specifieke leerling, het discussiestuk en het advies en inzicht van Ludgerus Loohuis (senior adviseur van Marant) heb ik vooral gekeken hoe we de overgang van groep 2 naar groep 3 kunnen vergemakkelijken op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Door goed te kijken naar de specifieke Daltonkenmerken (zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en samenwerken) en de manier waarop ze in onze onderbouwgroepen gerealiseerd worden heb ik een aantal mogelijke verbeterpunten op papier gezet.

Daarnaast heb ik mij verdiept in hoe andere scholen omgaan met de overgang van groep 2 naar groep 3. Hebben zij criteria op papier en welke instrumenten gebruiken zij om de ontwikkeling van een kind te kunnen volgen en hoe stellen zij vast of een kind toe is aan groep 3?

Tijdens het onderzoek kwam ik erachter, dat iedere school hier op zijn eigen wijze mee om gaat. De ene school heeft wel doublurecriteria op papier, de ander niet. Er zijn ook scholen die een heel protocol voor doublure hebben.

Als je kijkt naar onze doublurecriteria, dan zouden deze in mijn ogen beter op papier gezet kunnen worden.

Door te werken aan dit meesterstuk heb ik veel geleerd over de manieren waarop men tegen de onderbouw van het basisonderwijs aan kijkt. Er zijn verschillende meningen over, maar welke nu de juiste is, daar is men niet eenduidig over.

Ik heb kritisch gekeken naar onze groep 2 en groep 3 en ik denk dat we met de juiste veranderingen de overgang van groep 2 naar groep 3 minder ingrijpend kunnen maken.

Van groep 2 naar groep 3: een grote stap?

Inleiding

In het begin van het schooljaar kwamen er 15 oudste kleuters naar groep 3, vol spanning en verwachting, want zij zouden gaan leren lezen en rekenen.

Na een aantal dagen bleek het voor een aantal kinderen toch wel wat tegen te vallen: wat zit je lang op je stoel in groep 3, wat moet je veel werk maken in groep 3, wat leer je veel nieuwe dingen in groep 3. Leeftijd of sekse maakte in dit geval niet uit.

Inmiddels zijn alle kinderen gewend en vinden ze het weer leuk om in groep 3 te zitten, maar vooral de eerste weken/maanden was voor een aantal kinderen een enorme overgang.

In mijn meesterstuk wil ik mij gaan verdiepen in de overgang van groep 2 naar groep 3 bij ons op school.

In hoofdstuk 1 stel ik mijzelf voor en beschrijf ik mijn verlegenheidssituatie. Ook zal ik mijn onderzoeksvragen en bijbehorende deelvragen formuleren.

In hoofdstuk 2 beschrijf ik mijn onderzoeksplan. Door gebruik te maken van passende literatuur, ervaringen van andere scholen en deskundigen bij onze begeleidingsdienst (Marant, adviseurs in leren en ontwikkeling) hoop ik een antwoord te vinden op mijn onderzoeksvraag.

In hoofdstuk 3 beschrijf ik de resultaten van mijn onderzoek.

In hoofdstuk 4 beschrijf ik de kanttekeningen en aanbevelingen.

In hoofdstuk 5 reflecteer ik op mijn leerproces en beschrijf ik het eindresultaat van mijn meesterstuk.

Hoofdstuk 1 Van groep 2 naar groep 3? Welke problemen komen kinderen en leerkracht tegen?

In hoofdstuk 1 van mijn meesterstuk stel ik mijzelf voor en beschrijf ik uit hoe ik tot mijn onderzoeksvraag ben gekomen.

Mijn naam is Else-marije de Bakker en ik ben sinds 1999 werkzaam in het basisonderwijs. De school waar ik werk is Daltonschool Het Palet in Kesteren. Kesteren is een vrij gereformeerd dorp waar drie basisscholen staan. Onze school, de openbare school van de drie, is er één van. Het Palet is een school met gemiddeld rond de honderd leerlingen. Deze leerlingen zijn verdeeld over 5 groepen. Dit schooljaar hebben we de volgende combinaties: groep 1-2, groep 3, groep 4-5, groep 6-7 en groep 8. Ik ben dit schooljaar de leerkracht van groep 3.

Naast leerkracht ben ik ook Daltoncoördinator. Dit houdt in dat ik de rode draad van het Daltononderwijs op onze school monitor. In het Daltononderwijs staan drie pijlers centraal: zelfstandigheid, samenwerken en verantwoordelijkheid. Door het volgen en afsluiten van een cursus heb ik mijn certificaat Daltoncoördinator gehaald. Door middel van klassenconsultatie en Daltonvergaderingen begeleid ik het team. Iedere leerkracht heeft zijn certificaat voor Daltonleerkracht en sinds 3 jaar hebben we als school het predikaat Daltonschool. Dit predikaat ontvang je als school na een visitatie van de Nederlandse Daltonvereniging. Zij bepalen of er voldoende Daltonkenmerken in het onderwijs van jouw school zitten en of je je als school dan ook daadwerkelijk Daltonschool mag noemen.

Zoals ik hierboven al vermeldde, sta ik dit schooljaar voor groep 3. Dit is het tweede schooljaar achtereen dat ik groep 3 heb. In het verleden heb ik de combinatie groep 3-4 al eens gehad.

In het begin van het schooljaar kwamen er 15 oudste kleuters naar groep 3, vol spanning en verwachting, want in groep 3 ga je leren lezen en rekenen. Als je naar groep 3 gaat, word je groot! Na een aantal dagen bleek het voor een aantal kinderen toch wel tegen te vallen. Als leerkracht hoorde ik de volgende klachten c.q. uitspraken van kinderen: wat moet ik lang op mijn stoel zitten in groep 3, wat hebben we veel werk, wat leer je veel nieuwe dingen tegelijk in groep 3. Kinderen vertelden thuis dat groep 3 te moeilijk was en dat zij liever in groep 2 wilden blijven. In het begin van het schooljaar heb ik dan ook veel contact met ouders gehad over deze opstartproblemen. Ouders vertelden mij over de problemen waar hun kind tegenaan liep en hoe zij probeerden hun kind met deze problemen om te laten gaan. Een echte oplossing konden zij hun kind niet geven, daarom bespraken ze de problemen met mij.

In groep 3 lijkt een meer aangescherpte werkhouding verwacht te worden dan in groep 1-2: het werktempo moet omhoog, er worden meer werkjes achter elkaar gedaan die een goede concentratie vereisen en netheid is een vereiste. Voor een aantal kinderen was het erg moeilijk om meteen vanaf het begin hun werkhouding aan te scherpen.

Meer concreet betekent dit dat ik tegen de volgende problemen aanliep:

- Kinderen die hun werk maar niet binnen de aangegeven tijd af kregen (werktempo en concentratie).
- Kinderen die dingen in hun werk oversloegen/vergaten (netheid).
- Kinderen die moeite hadden zich langere tijd te concentreren op hun eigen werk.

Om deze problemen op te lossen heb ik verschillende materialen gebruikt, waaronder de timetimer. De timetimer is een klok, vergelijkbaar met een kookwekker. Je kunt door middel van één wijzer een tijd op de klok zetten, bijvoorbeeld 20 minuten. Het vak van nul tot aan de wijzer wordt hierdoor rood gekleurd. Als de wijzer terugloopt, wordt het rode

vak ook steeds kleiner. Staat de wijzer op nul, dan is het rode vak verdwenen en is de tijd dus op.

Door de kinderen zelf een tijd op de klok te laten zetten (de tijd waarvan zij dachten dat ze die nodig hadden voor de taak) heb ik geprobeerd hun werktempo te verhogen. Inmiddels kunnen de kinderen, op één na, zonder de timetimer werken. Dit heeft echter wel een tweetal maanden geduurd.

Daarnaast heb ik mifu's (minifunctioneringsgesprekjes) gebruikt om de kinderen duidelijk te maken wat er van hen verwacht werd en om de gang van zaken rondom hun werkhouding te evalueren. De leerkracht kan aangeven dat hij/zij een mifu met een leerling wil, maar ook de leerlingen zelf kunnen aangeven dat ze graag een mifu willen. Het idee achter de mifu's is dat je op deze manier alle kinderen regelmatig spreekt. Het onderwerp hoeft ook niet altijd met school en leren te maken te hebben. Ook sociaal-emotionele problemen kunnen besproken worden en ook de leuke dingen die een leerling op school of thuis beleefd heeft kunnen aan bod komen. Het streven is om minimaal één keer per twee weken met een leerling een mifu te hebben. Uiteraard is dit in kleinere groepen makkelijker te realiseren dan in grotere groepen (bijvoorbeeld onze combinatieklassen).

In de mifu's die ik in het begin van dit schooljaar veelvuldig gevoerd heb ging mijn inbreng vooral over werkhouding en de Daltonpijlars. Het af hebben van je werk en de netheid waarmee het moet gebeuren, heeft alles te maken met verantwoordelijkheid. En verantwoordelijkheid is één van de Daltonpijlars.

Door met de kinderen te praten over wat van ze verwacht wordt en hoe zij het maken van het werk het beste kunnen aanpakken heb ik geprobeerd hun werkhouding te verbeteren. Over het algemeen, enkele individuen daargelaten, lukte het de kinderen al vrij snel hun werk zonder iets over te slaan af te maken.

De combinatie van timetimer en mifu's is een manier die werkt. De timetimer wordt echter ook ingezet in groep 1-2 en mifu's worden daar ook gevoerd. Wat dat betreft heb ik dus geen nieuwe ideeën uitgetoetst, maar ben ik voortgegaan op de methode die de leerkracht in groep 1-2 hanteert. Ook in de midden- en bovenbouw wordt gebruik gemaakt van de timetimer en worden mifu's gevoerd. Wat betreft is er dus wel een doorgaande lijn van groep 1 tot aan groep 8.

Voor kinderen die in groep 3 komen blijkt het echter niet voldoende en het zou toch prettig zijn als we deze opstartproblemen in de toekomst zouden kunnen voorkomen.

Naast de verschillen op sociaal-emotioneel gebied zijn de verschillen in beheerste leerstof die de kinderen met zich meebrengen ook enorm.

Het ene kind kent al heel veel letters en vindt het heerlijk dat hij/zij er nu dagelijks op een meer schoolse manier mee bezig kan (moet) zijn, terwijl de ander eigenlijk liever nog lekker in de hoeken speelt en zich op die manier de dingen eigen maakt.

Door naast de standaardopdrachten te werken met het taakbord, behorende bij de methode Veilig Leren Lezen, bied ik de kinderen de mogelijkheid om de aangeboden stof op een andere manier te verwerken. Op deze manier probeer ik tegemoet te komen aan de behoefte van kinderen om in een wat vrijere situatie te bewegen en te leren.

Op het taakbord zijn niet alleen de Veilig Leren Lezen verwerkingen te vinden, maar ook verwerkingen op het gebied van rekenen en schrijven. Deze manier van werken is echter vanaf het begin van groep 3 al ingezet en toch blijven er kinderen die nog veel moeite hebben met de overgang van groep 2 naar groep 3. Blijkbaar is deze gedeelde methode van het werken met een taakbord onvoldoende om een vloeiende overgang te bewerkstelligen.

Inmiddels zijn alle kinderen gewend en vinden ze het weer leuk om in groep 3 te zitten, maar vooral de eerste weken/maanden was voor een aantal kinderen een enorme overgang. Vanuit deze situatie heb ik mijn onderzoeksvraag geformuleerd.

Hoe kan ik, samen met mijn collega's, de overgang van groep 2 naar groep 3 voor de kinderen minder groot maken in sociaal-emotioneel en didactisch opzicht?

Vanuit mijn onderzoeksvraag heb ik een aantal deelvragen geformuleerd:

- *Hoe bepalen we of een kind 'toe is' aan groep 3, in sociaal-emotioneel en cognitief opzicht? Welke registratie/observatiemethode(n) gebruiken we en zijn er andere (beter?) mogelijkheden? Registratie/observatiemethoden die de Daltonaspecten op een juiste manier kunnen neerzetten?*
- *Willen we de groep 3-werkwijze meer naar groep 2 halen of willen we groep 2 meer naar groep 3 halen? Met andere woorden: moet groep 2 schoolser worden of groep 3 juist wat minder schools?*
- *Welke observatie- en toetsgegevens (ook van externe instanties) spelen hierin een beslissende rol? (voorspellend karakter voor verloop van schoolloopbaan?)*
- *Kan ik de doorgaande lijn wat betreft zelfstandig werken, dagritme, uitgestelde aandacht, ... van groep 1-2 en groep 3 nog beter op elkaar afstemmen?*
- *Is het van belang hoeveel letters een kind al kent of is de juiste werkhouding/de drive voldoende om goed mee te komen met het hoge tempo van groep 3?*

Op dit moment gebruiken we in groep 1-2 de volgende toetsten/observatielijsten: Ordenen, Taal voor Kleuters en Ruimte En Tijd van CITO, de Kleuterobservatielijst van CITO, de kleutersignaleringslijst/screening van het leesprotocol.

In groep 2 worden aan het einde van het schooljaar de CITO-toetsen niet afgenomen, maar wordt de Begintest van Boom afgenomen.

De Kleuterobservatielijst van CITO gaat over de sociaal-emotionele ontwikkeling en in de Begintest van Boom zit ook een stukje sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze toetsing gebeurt op basis van observatie van de leerkracht.

Twee jaar geleden hebben we besloten om Boom af te gaan nemen. De Begintest voor groep 2 biedt inzicht in kennis- en aanlegfactoren, waarmee de samenhang tussen leerprestaties en mogelijkheden zichtbaar gemaakt kan worden. We hopen hiermee een beter inzicht te krijgen in wat we van een leerling kunnen en mogen verwachten in de leerjaren volgend op groep 2. In groep 6 wordt dan de Tussentest afgenomen en in groep 8 hebben we de Drempeltest. De Drempeltest is in de plaats gekomen van de Eindtoets van CITO.

Onze toetskalender is op dit moment een onderwerp van discussie binnen het team. Bij een aantal toetsen rijst de vraag wat er nu eigenlijk getoetst wordt.

In de toetsen van groep 1-2 wordt voornamelijk beheerste leerstof getoetst. De Daltonkenmerken zijn slechts minimaal terug te vinden. Vanuit de Nederlandse Daltonvereniging zijn er geen observatielijsten waarmee je de 'Daltonhouding' in kaart kunt brengen bij je leerlingen.

De laatste twee deelvragen houden verband met elkaar. Er is al een tijdje een discussie aan de gang in onderwijsland. Deze discussie wil ik meenemen in mijn meesterstuk en ook in het team bespreekbaar maken.

Op dit moment wordt er vooral meer leerstof uit groep 3 naar groep 2 gehaald. Het leesprotocol bijvoorbeeld vereist een beheersing van 15 letters aan het einde van groep 2. Door deze protocollen te volgen hebben we automatisch gekozen voor meer groep 3 naar groep 2. De vraag is of we nog steeds achter deze manier van werken staan.

Ik wil ons onderwijs in groep 2 en 3 onder de loep nemen om uiteindelijk tot een vloeiende doorgaande lijn van groep 2 naar groep 3 te komen.

Ik wil de opzet van deze doorgaande lijn kunnen onderbouwen en goed kunnen verantwoorden waarom wij het onderwijs in groep 2 en groep 3 op deze manier georganiseerd hebben.

In hoofdstuk 2 vindt u mijn onderzoeksplan. Hierin vindt u terug hoe ik mijn onderzoek heb aangepakt.

Hoofdstuk 2 Het onderzoeksplan

In dit hoofdstuk staat mijn onderzoeksplan centraal: welke invalshoeken en onderzoeksinstrumenten ik gebruik bij mijn onderzoek, van welke bronnen ik gebruik maak en voor welk onderdeel ik mijn bronnen inzet.

Mijn bronnen:

- Literatuuronderzoek
- Het team van mijn school
- Ludgerus Loohuis van Marant, Adviseurs in leren en ontwikkeling
- Intern begeleiders van onze clusterscholen
- Medestudenten
- Observaties van Suus (leerling die in één schooljaar groep 2 en groep 3 doet en dus gedeeltelijk in mijn groep aanwezig is.)

Literatuuronderzoek

Ik doe een uitgebreid literatuuronderzoek om de discussie over de overgang van groep 2 naar groep 3 voor te bereiden (zie hieronder).

Daarnaast zoek ik literatuur over de doorgaande lijn van de Daltonpijlers in de basisschool.

Het team

Ik wil in het team onderzoeken hoe men denkt over de overgang van groep 2 naar groep 3: hoe kijken zij tegen de discussie aan die op dit moment zo actueel is. Willen wij als school meer groep 2 naar groep 3 halen of willen we juist meer groep 3 in het onderwijs aan groep 2? Om deze discussie goed voor te bereiden doe ik een uitgebreid literatuuronderzoek en schrijf ik een discussiestuk.

Ludgerus Loohuis van Marant, Adviseurs in leren en ontwikkeling

Ludgerus Loohuis is senior adviseur bij Marant, een organisatie die scholen op alle mogelijke manieren van dienst kan zijn. Zo organiseren zij regelmatig voorlichtingsbijeenkomsten over allerlei onderwerpen (bijvoorbeeld passend onderwijs), hebben ze een zeer uitgebreide collectie met literatuur, lesmaterialen, software en orthomaterialen en hebben zij adviseurs die een school kunnen helpen als zij behoefte hebben aan ondersteuning.

Ludgerus Loohuis zijn kwaliteiten liggen op allerlei gebieden. Zo heeft hij onze taalcoördinator geholpen met het opzetten van een leerlijn woordenschat, ondersteunt hij onze directeur met het opzetten en bewaken van het schoolplan en de kwaliteitszorg. Hij heeft gezorgd voor een goede implementatie van het model Directe Instructie en in het verleden heeft hij mij d.m.v video-interactie ondersteund bij het lesgeven in groep 1-2. Kortom, Ludgerus Loohuis heeft een brede kennis van zaken omtrent het primair onderwijs.

Samen met de leerkracht van groep 1-2 ga ik met Ludgerus Loohuis praten om zijn ideeën over de overgang van groep 2 naar groep 3 te horen. Het discussiestuk Meer groep 2 naar groep 3 of meer groep 3 naar groep 2 is het uitgangspunt van dit gesprek.

Dit gesprek zal plaatsvinden op dinsdag 2 maart 2010.

Intern begeleiders van onze clusterscholen en medestudenten

Intern begeleiders en mijn medestudenten op de opleiding wil ik vragen naar overgangscriteria van groep 2 naar groep 3. De overgangscriteria wil ik gebruiken om naast die van ons leggen. Ik wil de criteria vergelijken om te kijken hoe andere scholen bepalen of een kind aan groep 3 toe is, welke aspecten van de ontwikkeling van een kind zij belangrijk vinden.

Verder wil ik hen vragen naar de observatie/registratie-instrumenten die zij op school gebruiken voor groep 1 en groep 2. Vervolgens kan ik internet gebruiken om meer informatie te vergaren over deze observatie/registratie-instrumenten.

Observaties van Suus

Zoals ik hierboven al aangaf, wil ik Suus observeren om te kijken hoe zij de overgang van groep 2 naar groep 3 ervaart. Suus is een meisje van 6 jaar en is dermate goed dat zij groep 2 en groep 3 in één schooljaar doet. Eigenlijk zou ze qua leerprestaties al volledig mee kunnen draaien met groep 3. In het kader van haar sociaal-emotionele ontwikkeling hebben we besloten om haar zelf keuzes te laten maken over bijvoorbeeld haar werkplek en over het aanwezig zijn bij lessen in groep 3 die niet noodzakelijk zijn voor een goede overgang naar groep 4.

Onderzoeksplan

Hieronder heb ik een schema gemaakt van alle stappen in mijn onderzoek. Sommige stappen zullen echter door elkaar lopen. Het lezen van literatuur kan tenslotte gemakkelijk naast het schrijven van een hoofdstuk gebeuren. Ook het observeren van Suus zal gedurende mijn hele onderzoek plaatsvinden.

De globale lijn is in elk geval als volgt:

1.	Formuleren onderzoeksvraag en deelvragen
2.	Hoofdstuk 1 schrijven
3.	Hoofdstuk 2 schrijven
4.	Lezen van literatuur voor discussiestuk
5.	Schrijven van het discussiestuk
6.	Gesprek met Ludgerus Loohuis en de leerkracht van groep 1-2
7.	Teambespreking van het discussiestuk
8.	Gegevens, verzameld van ib-ers en medestudenten, inventariseren
9.	Gegevens van ib-ers en medestudenten ordenen en verwerken tot een overzichtelijk geheel.
10.	Literatuur van Dalton verzamelen, lezen en verwerken
11.	Hoofdstuk 3 schrijven
12.	Hoofdstuk 4 schrijven
13.	Hoofdstuk 5 schrijven
14.	Presentatie van het meesterstuk

In het volgende hoofdstuk vindt u de resultaten van mijn onderzoeken en de daaraan verbonden conclusies.

Hoofdstuk 3 De resultaten van mijn onderzoek

In het vorige hoofdstuk heb ik mijn onderzoeksplan beschreven. In dit hoofdstuk vindt u de resultaten van de onderzoeken die ik uitgevoerd heb.

Literatuuronderzoek deel 1

Mijn literatuuronderzoek is verdeeld in twee onderdelen. Het ene onderdeel gaat voornamelijk over de overgang van groep 2 naar groep 3 en hoe wij (het team) deze overgang zo soepel mogelijk willen laten verlopen. Willen we dat door meer groep 2 naar groep 3 te halen of juist door meer groep 3 naar groep 2 te halen? Mijn literatuuronderzoek met betrekking tot dit eerste onderdeel vertaalt zich in een informatie/discussiestuk. Hieronder vindt u het desbetreffende discussiestuk. De literatuur die ik voor dit stuk gebruikt heb vindt u terug in de literatuurlijst.

Meer groep 2 in groep 3 of meer groep 3 in groep 2?

Op dit moment is er een discussie gaande over het feit dat er in groep 1-2, de kleutergroepen van het basisonderwijs, al zoveel op schoolse wijze geleerd moet worden. De vraag die men zich stelt is of al deze voor- en vroegschoolse educatie het effect heeft dat men ermee voor ogen heeft, namelijk minder uitval in de onderbouw van het basisonderwijs.

In het huidige debat zijn er eigenlijk twee partijen: de ene partij bestaat uit de 'vroegere reparateurs', de mensen die zich volledig willen richten op het opsporen van achterstanden en deze dan zo snel mogelijk weg willen werken. De andere partij bestaat uit mensen die ervan uitgaan dat het allemaal vanzelf wel goed komt.

De vraag die je jezelf kunt stellen is: wanneer grijp je in? Aan de ene kant heeft een nog grotere nadruk op vroeg repareren aantoonbaar geen effect (zie verderop conclusie van Kohnstamm), aan de andere kant komt het in sommige gevallen aantoonbaar niet vanzelf goed en is er bijvoorbeeld bij bepaalde vormen van dyslexie met een vroege aanpak juist nog veel te redden.

Op dit moment wordt er in Nederland heel wat afgetoetst in peuter- en kleutergroepen. De kritiek op het vroege toetsen is vooral dat de kinderen over één kam worden geschoren wat betreft ontwikkelingsniveau en ontwikkelingsverloop. Het gaat hierbij om toetsen op alle ontwikkelingsgebieden.

Om in onze school een zo goed mogelijke overgang te creëren van groep 2 naar groep 3 is dit een discussie die de moeite van het volgen waard is.

Mogen onze kleuters nog kleuteren of is het van belang dat zij alvast wennen aan het schoolse leren van groep 3. Hoe belangrijk vinden wij het dat kinderen al voorbereidende stof aangeboden krijgen (bijvoorbeeld het leren van 15 letters). En kunnen kinderen door deze voorbereiding inderdaad makkelijker aansluiten bij de stof van groep 3?

Of willen we juist dat de kinderen van groep 3 nog wat langer kleuter mogen zijn? Dat zij zich nog even lekker kunnen uitleven in poppenhoek en bouwhoek, voordat ze weer moeten aanschuiven aan hun tafel voor de schrijfles?

Voor- en Vroegschoolse Educatie

Peuters en kleuters worden de laatste jaren in Nederland nauwellettend in de gaten gehouden. De diverse VVE-programma's (Voor- en Vroegschoolse Educatie) moeten er voor zorgen, dat er steeds minder kinderen achterstanden oplopen op de verschillende ontwikkelingsgebieden. VVE-programma's richten zich vooral op de taalontwikkeling,

omdat taal deuren opent. Peuters en kleuters worden in de gaten gehouden, getoetst en waar nodig bijgespijkerd. Taalachterstand wordt gezien als één van de grootste veroorzakers van onderwijsachterstanden. Alleen bestaan er binnen de taalontwikkeling enorme variaties en wanneer spreek je nu van een achterstand?

Een gemiddelde ontwikkeling wil zeggen dat 50% van de kinderen de vaardigheid beheerst. Er is een probleem als 90% van de kinderen de vaardigheid beheerst en het kind waar het om draait niet. Tot op heden wordt de taalontwikkeling door vrijwel alle hulpverleners gezien als op zichzelf staand proces en niet als onderdeel van de totale ontwikkeling.

Het is echter **wel** heel belangrijk om de taalontwikkeling te zien als onderdeel van de totale ontwikkeling en hier ook rekening mee te houden met het aanbieden van hulp. Een goede taalontwikkeling is een combinatie van het vermogen om te leren en het taalaanbod. Over het algemeen verloopt de taalontwikkeling tussen de nul en zeven jaar in een tempo dat de leerling zelf bepaalt. Er zijn snelle en langzame starters en snelle en langzame groeiers. De snelheid van de taalontwikkeling hangt o.a. af van rijpingsprocessen van het zenuwstelsel en van genetische factoren. Tussen het vijfde en het zevende jaar wordt over het algemeen de basis voltooid. De betekenis van toetsen moet in dit geval dus niet overschat worden. Het is heel goed mogelijk dat een kind een langzame starter is en er nog helemaal geen reden tot paniek is.

Kohnstamm is in 1970 begonnen met de eerste programma's voor taalachterstanden in achterstandswijken en zijn conclusie was als volgt: "Het onmiddellijk effect was goed, maar de voorsprong die deze groep kinderen had op de controlegroep was na 2 jaar op de kleuterschool volledig verdwenen." (*Volkskrantmagazine* 13 november 2004)

Kohnstamm vindt dan ook dat we ons vooral moeten richten op datgene wat de kinderen wel goed kunnen en minder op het inhalen van achterstanden, zodat deze kinderen ook trots op zichzelf kunnen zijn, succeservaringen behalen.

Uiteindelijk heeft het programma voor taalachterstanden dus relatief gezien weinig opgeleverd. Je zou kunnen zeggen dat als men bij alle activiteiten die men met het kind onderneemt spreekt, je als vanzelf aan voor- en vroegschoolse educatie doet.

Zorgen

Als men kijkt naar het aantal jonge kinderen met ontwikkelingsstoornissen, dan valt op dat deze groep enorm groeit. De Jeugd Gezondheidszorg signaleert een steeds grotere toename van kinderen met sociaal-emotionele problematiek. De vraag is of deze problematiek verband houdt met het strakke stramien waar peuters en kleuters mee geconfronteerd worden. Op de peuterspeelzaal en de basisschool wordt veel van de kinderen verwacht.

Aan de andere kant worden de gezinnen steeds kleiner en zijn er minder mogelijkheden om binnen de familie ervaringen uit te wisselen. Ouders zullen dus sneller voor advies naar een huisarts of externe instantie stappen. Ze zoeken de ervaringsdeskundige op. Er zijn dan ook veel gevallen die weinig tot geen echte behandeling nodig hebben. Ouders in deze tijd moeten leren om signalen van hun kind op waarde te schatten. Een voorbeeld hiervan is het schrijven van cijfers in spiegelbeeld. In een bepaalde fase van de ontwikkeling komt deze fout veel voor. Het is niet meteen een signaal dat er iets mis is. Als deze omkering zich blijft voordoen, dan is het wel aan te raden om nader te onderzoeken waar dit probleem vandaan komt.

Veel ouders zijn teleurgesteld als hun kind geen hoogvlieger blijkt te zijn. Als het even niet zo lekker gaat, ligt het (uiteraard) niet aan het kind, maar aan de school. In dit opzicht wordt er op de school een grote druk uitgeoefend. Daarnaast zorgen het Ministerie

van Onderwijs en de Inspectie voor concurrentie tussen scholen onderling. In ons geval zorgt vooral de druk van de Inspectie voor het streven naar betere resultaten in alle groepen. Op het moment dat je als school niet goed scoort, word je daarop afgerekend. Ergens is het dus wel logisch dat je als school de druk in de kleutergroepen opvoert. Je wilt dat ook de kinderen in de onderbouw goed presteren.

Verandering van het onderwijs

Het onderwijs aan kleuters heeft een grote verandering ondergaan gedurende de laatste vijftig jaar: van 'bewaarschool' naar 'ontwikkelingsgericht onderwijs'. (Delfos, M. 2006)

Vroeger lag de nadruk van het schoolrijp maken meer op werkhoudinggebied: het leren stilzitten, gehoorzamen. Tegenwoordig wordt geprobeerd om op alle gebieden zoveel mogelijk uit het kind te halen en toetsen en schoolse taken vormen een vast onderdeel in het pakket dat aangeboden wordt in groep 1-2. Gezien het bovenste verhaal over de inspectie is dat ook wel te verklaren. De vraag is echter of deze ontwikkeling van onderwijsaanbod ten goede komt aan het onderwijs of dat er inmiddels goede dingen uit de oude kleuterschool verloren zijn gegaan.

We leven in een prestatimaatschappij en deze maatschappij vergt het maximale uit ieder kind op ieder gebied.

Jonge kinderen verschillen erg van elkaar als ze op vierjarige leeftijd de school binnen stappen. Ze ontwikkelen zich in een spontane en speelse interactie met de omgeving. Ze leren door actief bezig te zijn. Jongens ontwikkelen zich bovendien op een andere manier dan meisjes (Delfos, M. 2005). Dit aspect zou men in het aanbieden van onderwijs moeten meenemen.

Kinderen vanaf een jaar of zes, zeven krijgen taakbesef en kunnen doelgericht gaan leren. Vanaf dat moment is een schoolse benadering, zoals deze vanaf groep 3 voornamelijk gebezigd wordt, mogelijk.

Wat echter voor groepen geldt, geldt niet per definitie voor individuen. De ontwikkeling van een kind verloopt volgens een grillig patroon en het is belangrijk om naar dat individu te kijken en niet naar de groepsnorm. Dit is erg moeilijk.

Executieve functies en het belang hiervan voor een goede ontwikkeling en een goede start in groep 3.

Executieve functies zijn hogere controlefuncties van de hersenen, die het mogelijk maken te focussen op hetgeen dat van belang is, impulsen onder controle te houden en rationele beslissingen te nemen. Ze maken het mogelijk om je gedrag goed te organiseren. Executieve functies zorgen voor basisvaardigheden die iemand nodig heeft om een taak uit te voeren. Iedereen heeft executieve functies in aanleg. Dat wil zeggen dat ze bij eenieder ontwikkeld kunnen worden, iedereen heeft de biologische uitrusting. In welke mate de executieve functies zich ontwikkelen is echter afhankelijk van 2 dingen: omgeving en genen. Als bijvoorbeeld ouders concentratieproblemen hebben, dan kan het zijn dat het kind ook deze problemen heeft. De omgeving (school, ouders, iedereen om het kind heen) kan deze executieve functies helpen ontwikkelen

Dawson en Guare beschrijven in hun boek Slim maar.... 11 functies, te weten:

- Respons-inhibitie:
Het vermogen om na te denken voor je iets doet
- Werkgeheugen:
De vaardigheid om informatie in het geheugen te houden bij het uitvoeren van complexe taken.
- Emotieregulatie:

Het vermogen om emoties te reguleren om doelen te realiseren, taken te voltooien of gedrag te controleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan omgaan met teleurstellingen.

- Volgehouden aandacht:
Ondanks vermoeidheid, verveling of afleiding toch bezig blijven met een taak
- Taakinitiatie:
Het vermogen om zonder dralen aan een taak te beginnen, op tijd en efficiënt.
- Planning/prioritisering:
Een plan kunnen maken om een doel te bereiken of een taak te voltooien.
Kunnen bepalen wat in deze belangrijk is en wat minder belangrijk.
- Organisatie
- Timemanagement:
Het besef dat tijd belangrijk is. In kunnen schatten hoeveel tijd je hebt en hoe je deze het beste in kunt delen.
- Doelgericht gedrag:
Het vermogen om een doel te formuleren en dat ook te realiseren zonder afgeleid te worden en/of afgeschrikt doordat iemand anders andere belangen heeft.
- Flexibiliteit
- Metacognitie:
Het vermogen om een stapje terug te doen om jezelf en de situatie te overzien en indien nodig bij te sturen. Zelfevaluatie en zelfmonitoring.

Executieve functies zijn gerelateerd aan schoolprestaties, zoals reken- en leesvaardigheden, maar ook aan probleemoplossend vermogen en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Executieve functies ontwikkelen zich tijdens de kindertijd en deze ontwikkeling duurt tot ver in de adolescentie. De ene functie ontwikkelt zich tot ver in de adolescentie, zoals bijvoorbeeld het werkgeheugen. Flexibiliteit ontwikkelt zich tot ongeveer in het twaalfde levensjaar, daarna verandert hieraan weinig meer.

Rond de leeftijd van 6 jaar ontwikkelt het vermogen bij een kind om zich af te kunnen sluiten voor afleiding. De leeftijd waarop kinderen succesvol hun impulsen kunnen onderdrukken, ligt rond de 10 jaar en adequaat planmatig gedrag kun je pas rond het 12^e levensjaar verwachten.

In groep 3 verwachten we een heleboel vaardigheden van de kinderen wat betreft werkhouding, leervaardigheden en op sociaal-emotioneel gebied. De vraag is of we dit, als je de ontwikkeling van executieve functies meeneemt in de discussie, wel van de kinderen kan/mag verwachten.

Deze executieve functies zijn erg belangrijk om het leren te laten slagen. Besteden we er in groep 1 en in groep 2 voldoende aandacht aan?

Het aanbod in de kleutergroepen en de didactische kwaliteiten van de leerkracht

Wat wordt er allemaal aangeboden in de kleutergroepen? Er zijn zoveel verschillende methodes en materialen. Aangeboden stof moet de kans krijgen om te bezinken en als er iedere keer weer nieuwe prikkels bij komen, krijgt de stof die kans niet. Denk aan het gezegde: Overdaad schaadt. Herhaling is erg belangrijk bij kinderen, door herhaling, imiteren en uitproberen zorgen kinderen dat de stof in hun hersenen verwerkt wordt en een plaats krijgt.

Om kinderen een vaardigheid te leren is het belangrijk dat de leerkracht de juiste voorwaarden schept. De leerkracht moet de juiste voorwaarden scheppen, de juiste leeromgeving, zodat de vaardigheid geleerd kan worden. De leerkracht kan echter niet bepalen wanneer deze vaardigheid beheerst moet worden. Het kind zal in eigen tempo zich

deze vaardigheid eigen maken. Om jonge kinderen goed te kunnen begeleiden in hun ontwikkeling heeft een leerkracht kennis van de ontwikkelingspsychologie nodig, moet een leerkracht goed kunnen observeren en moet een leerkracht zelf kunnen spelen. Bijvoorbeeld: met een knopendoos kunnen kinderen oneindig veel ontdekken en allerlei vaardigheden ontwikkelen. Leerkrachten moeten echter wel zelf deze mogelijkheden zien en de creativiteit hebben om hun onderwijs vorm te geven. Kunnen reflecteren op eigen handelen is dan ook erg belangrijk.

Het onderwijs in groep 1-2 op onze school

Als je kijkt naar het onderwijs in groep 1-2 op onze school, dan is ons onderwijs vooral gericht op prestaties. Met de onderwijsinspectie in de nek willen we dat (ook) de kleuters zo goed mogelijk scoren op alle toetsen. De inspectie kijkt tenslotte in eerste instantie naar de toetsresultaten om daar hun eerste conclusies aan te verbinden.

Echter, gezien het voorgaande kunnen we onszelf de vraag stellen of we niet teveel op de cognitieve ontwikkeling toegespitst zijn.

- Door gebruik te maken van Piramide zitten de kleuterlessen in een strak stramien en krijgen de kinderen nu wel de kans om alles in hun eigen tempo eigen te maken? Heeft trekken en duwen (onder andere in de vorm van werkplannen) wel zin?
 - Hebben wij oog voor de individuele ontwikkeling van een leerling en sluiten we bij alle kinderen aan, als het gaat over belevingswereld en de zone van de naaste ontwikkeling? Of wordt er misschien teveel gekeken naar de groep als geheel?
 - Hoe belangrijk zijn de toetsgegevens voor ons en in hoeverre zijn we in staat om de resultaten te relativeren?
- Denk hierbij aan de manier waarop de ontwikkeling van kinderen verloopt: de verschillen zijn namelijk enorm, zeker op deze leeftijd.

Sinds 1985 bestaat de kleuterschool niet meer, maar zijn de kleutergroepen onderdeel van de basisschool.

De uitgangspunten van de basisschool waren destijds:

1. De continue ontwikkeling van de individuele leerling, het rekening houden met de eigenheid van het kind.
2. Differentiatie en individualisatie
3. Ontwikkeling van alle ontwikkelingsdomeinen en geen overaccentuering van het cognitieve.

Door ons Daltononderwijs zijn we wel bezig met differentiatie en individualisatie. Het Daltonsysteem geeft ons de mogelijkheid om kinderen hun eigen verantwoordelijkheid te geven en stof aan te bieden op hun eigen niveau.

- Op welke ontwikkelingsgebieden bieden we kinderen stof aan op hun eigen niveau? Houden we bijvoorbeeld ook rekening met de sociaal-emotionele ontwikkeling en bieden we kinderen de mogelijkheid om ook daar hun eigen ontwikkeling te volgen?
- Voldoen wij als school nog aan de uitgangspunten die toentertijd zijn opgesteld of zijn deze uitgangspunten wellicht achterhaald?

Dit stuk wil ik afsluiten met de vraag die ik ook al in het begin stelde:

Als we een betere overgang willen realiseren tussen groep 1-2 en groep 3, willen we dan meer groep 2 in groep 3 of meer groep 3 in groep 2?

De conclusie over de discussie met het team n.a.v dit discussiestuk kun u hieronder lezen.

Het team (n.a.v het informatie/discussiestuk)

De discussie die binnen het team gevoerd is (over het stuk “Meer groep 2 naar groep 3 of meer groep 3 naar groep 2”) heeft ertoe geleid, dat mijn collega’s meer zijn gaan nadenken over de keuzes die wij maken met betrekking tot het onderwijs in groep 1-2 en in groep 3. Ze zijn het eens met het feit dat er van kleuters heel veel gevraagd wordt, maar vinden het moeilijk om een uitspraak te doen over wat nu het beste is voor een kind in de kleutergroepen. De vraag is dan ook of je het zo zwart-wit moet zien als ik in het stuk naar voren breng. Is er ook een grijs middenveld?

Op de vraag of we meer groep 2 in groep 3 willen hebben of juist andersom kwam dan ook de vraag of je ook beiden zou kunnen doen. Het idee hierachter is, dat als je van beide groepen wat meer naar de andere groep brengt, dat de overgang dan minder groot wordt. Het gaat dan vooral over eisen aan de werkhouding naar groep 1-2 en meer hoekenwerk en ‘speel’mogelijkheden naar groep 3.

Wat betreft cognitieve ontwikkeling neem je in groep 1-2 in dit geval geen dermate grote stappen, dat dit zal leiden tot verscherpt toezicht van de inspectie. Voor de inspectie zijn prestaties, en de mate waarin een school op prestatie gericht is, erg belangrijk en op de hierboven beschreven manier zorg je ervoor dat de prestaties niet minder worden dan ze nu zijn. Je kiest voor de meest veilige manier, want het is de vraag of alleen meer groep 2 naar groep 3 leidt tot verbetering van de resultaten.

Deze conclusie heeft consequenties voor de rest van mijn onderzoek. Het bepaalt de richting waarin ik moet gaan denken, namelijk geen aanpassingen op het gebied van leerstof, maar aanpassingen op het gebied van sociaal-emotionele zaken zoals werkhouding en ook klassenmanagement op het gebied van Dalton.

Ludgerus Loohuis van Marant, Adviseurs in leren en ontwikkeling

Ludgerus Loohuis heeft mijn discussiestuk over meer groep 2 naar groep of meer groep 3 naar groep 2 gelezen. In zijn ogen blijft de vraag die ik aan het begin van het stuk stel, of wij meer groep 2 naar groep 3 willen of juist meer groep 3 naar groep 2, gewoon staan.

In zijn ogen is het een keuze die je als school maakt. Tot op heden hebben literatuur en onderzoek nog geen eenduidig antwoord gegeven/gevonden op de vraag welk onderwijsaanbod nu het beste is voor de algehele ontwikkeling van een kleuter. Ludgerus Loohuis denkt dat “de waarheid wel ergens in het midden zal liggen”.

De uitspraken van Ludgerus Loohuis liggen in dezelfde lijn als de conclusies van het team. Voor mijn onderzoek betekent dit, dat ik verder ga op de hierboven beschreven manier.

Literatuuronderzoek deel 2

Het tweede onderdeel van mijn literatuuronderzoek gaat specifiek over Daltononderwijs. Hoe kunnen we de doorgaande lijn van ons Daltononderwijs in groep 1-2 en groep 3 nog scherper afstemmen op elkaar?

Hier vindt u het onderzoek en de bijbehorende conclusies:

In het boek Leve de school, Daltononderwijs in de praktijk geven Wenke en Röhner (1999) aan, dat je ervoor moet waken om in groep 3 ineens programmagestuurd onderwijs te gaan geven. Dat de kleuterschool en lagere school indertijd samen zijn gegaan om een ononderbroken ontwikkeling voor kinderen te garanderen. (Röhner & Wenke, 2004)

De Daltonhulpmiddelen in groep 1-2 kunnen de kinderen in groep 3 houvast en structuur geven. Probeer dan ook zoveel mogelijk de lijn van groep 1-2 door te zetten in groep 3. En natuurlijk niet alleen in groep 3, maar ook in de groepen die daarna volgen.

Hieronder heb ik een schema gemaakt met de hulpmiddelen die we in groep 1-2 gebruiken, de hulpmiddelen die we in groep 3 gebruiken en welke aanpassingen mogelijk zijn om de overgang nog geleidelijker te laten verlopen.

<i>Zelfstandigheid</i>			
	<i>Groep 1-2</i>	<i>Groep 3</i>	<i>Zijn er aanpassingen mogelijk en zo ja, welke?</i>
Werkplekken	De klas, de gang, de gymzaal.	De klas, de gang, het stiltehuis	Nee, groep 1-2 speelt in de gymzaal omdat daar de bouwhoek is. Groep 1-2 werkt eigenlijk niet in het stiltehuis.
Handelingswijzers	Bij het aanrecht voor het omgaan met plakspullen en bij de puzzelkast voor het maken van een puzzel.	-	In groep 3 zijn er geen handelingswijzers, maar wellicht is dit wel een aanpassing waard. Bijvoorbeeld een handelingswijzer over wat je gaat doen als je jouw werk af hebt en eentje over hoe de taakbrief werkt.
Uitgestelde aandacht	Zichtbaar door Baloe	Zichtbaar door Baloe	Dit is hetzelfde. Kinderen mogen, als Baloe zijn hoed op heeft (groep 1-2) of als hij op de tafel van de juf zit (groep 3) de juf niet storen.
	Gebruik van de timetimer	Gebruik van de timetimer	In groep 1-2 wordt de timetimer gebruikt om aan te geven hoe lang er nog

			gewerkt moet worden aan hetzelfde werkje/in dezelfde hoek. Als de tijd op is, mag er iets anders gekozen worden. In groep 3 wordt de timetimer vooral gebruikt om aan te geven wanneer de volgende les begint of wanneer je werk af moet zijn. Om meer overeenstemming in gebruik te creëren kan het een idee zijn om ook in groep 1-2 de timetimer te gebruiken om het werktempo zichtbaar te maken.
<i>Verantwoordelijkheid</i>			
Huishoudelijke taken	Hulpjes, tijdbewaker, handje dagritme, schuur opruimen, aanrecht controleren, planbordkaartjes.	Klassendienst, kopiëren, dagkleur vervangen, planbordkaartjes, lege kopjes, wc-papier, Baloe op tafel, kleurenklok, kinderen ophalen.	In iedere groep zijn huishoudelijke taken een onderdeel van het (Dalton)onderwijs. Ik vind het niet meer dan logisch dat er verschil is in het soort taken tussen groep 1-2 en groep 3.
Eigen leerlijn	Kinderen krijgen wel extra werk.	Zonkinderen Niek en Suus rekenen met Kien, Twan met Maatwerk.	De invloed die het werken op eigen niveau heeft op verantwoordelijkheid is terug te vinden bij het gebruik van de taakbrief.
Eigen werk nakijken	Nee	Start hiermee in eind groep 3.	Hier is geen aanpassing mogelijk.
<i>Samenwerken</i>			
Maatjeswerk	Met een maatje kiezen en het werk maken, tijdens de werkles.	Veilig en vlot Bij het kiezen met het taakbord.	Met maatjeswerk wordt in groep 1-2 en in groep 3 op dezelfde manier omgegaan.
<i>Verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerken</i>			
Het gebruik van de taakbrief	Weekmatrix, die op een centrale plek in de klas hangt, met pictogrammen en	Taakbrief voor een week met pictogrammen en aftekenrondjes.	In groep 3 lijkt de taakbrief het eerste halfjaar erg op de matrix van groep 1-2. Alleen hangt deze niet meer centraal in

	aftekenrondjes.	Tweede halfjaar wordt de te maken stof beschreven op de taakbrief en krijgen kinderen met een eigen leerlijn ook de mogelijkheid om zelf hun werk voor die week in te plannen.	de klas, maar heeft iedereen een eigen taakbrief in een mapje. Deze bewaart ieder voor zich in zijn/haar kastje. Het tweede halfjaar lijkt de taakbrief erg op de taakbrief van groep 4. In groep 4 wordt namelijk ook de stof omschreven. Aanpassing is niet nodig, denk ik. De kinderen hebben geen moeite gehad om over te schakelen naar een taakbrief in eigen beheer. In groep 1-2 kunnen de kinderen die extra werk maken dit nog niet aangeven op hun matrix. Dit zou een aanpassing kunnen zijn.
Gebruik van het taakbord	Het kiezen van de activiteiten tijdens de werkles.	Het taakbord met activiteiten voor het verwerken van de leerstof. Vaste lesonderdelen zoals bijvoorbeeld rekenen en de lessen voor Veilig Leren Lezen (instructie en verwerking in het werkboekje) staan niet op het taakbord.	Hier is geen aanpassing nodig. De kinderen in groep 3 gebruikten het bord direct op de juiste manier.
<i>Evaluatie en reflectie</i>			
	Mifu's	Mifu's	<u>Minifunctionerings</u> gesprekken worden in beide groepen gevoerd. Er is een standaard vragenlijstje speciaal voor groep 1-2 en groep 3. De inhoud van de gesprekjes is dus ongeveer gelijk: werkhouding, sociaal-emotionele ontwikkeling, eigen inbreng van de kinderen.

	Laatste fase DI-model	Laatste fase DI-model	In alle groepen passen we het DI-model toe. Hier is geen aanpassing mogelijk.
<i>Overig</i>			
Gebruik van de dagkleuren	Aanduiding van de dag, door de kinderen als registratiemiddel op hun matrix. Een overzicht van de kleuren hangt in alle lokalen.	Aanduiding van de dag, door de kinderen als registratiemiddel op hun taakbrief. Een overzicht van de kleuren hangt in alle lokalen.	De dagkleuren gebruiken we op dezelfde manier. Hier is geen aanpassing mogelijk.
Keuzewerk (tijden verschillen)	Ja	Ja	Ook keuzewerk werkt in beide groepen op dezelfde manier.

Conclusie van dit onderdeel van mijn onderzoek:

Er zijn niet veel aanpassingen meer mogelijk om de doorgaande lijn van groep 1-2 naar groep 3 op het gebied van Daltononderwijs nog soepeler te laten verlopen.

Aanpassing op de volgende onderdelen is wel mogelijk (en wenselijk):

- Handelingswijzers: een handelingswijzer in groep 3 over het werken met de taakbrief en een handelingswijzers over wat te doen als je je werk af hebt.
- Het gebruik van de timetimer in groep 2: om tijdsgrenzen aan te geven waarbinnen het werk gedaan moet worden.
- Het zou mooi zijn als de kinderen in groep 1-2 die extra werk maken dit ook aan kunnen geven op hun matrix.

De laatste 2 punten ga ik bespreken met de leerkracht van groep 1-2 om te kijken hoe zij hierover denkt.

Intern begeleiders van onze clusterscholen en medestudenten

In het boek Dalton-onderwijs, een blijvende inspiratie van Roel Röhner en Hans Wenke staat een vragenlijst voor Onderzoek naar zelfstandigheid bij individuele kinderen. Deze observatielijst zou een mogelijke aanvulling kunnen zijn op onze huidige observatie-instrumenten, als blijkt dat er geen andere registratie/observatie-instrumenten zijn die beter bij ons passen dan de instrumenten die wij op dit moment gebruiken.

Mijn vraag aan een aantal collega-scholen was of zij de volgende vragen voor mij wilden beantwoorden:

1. Welke observatie/registratiemethode(s) gebruiken jullie voor groep 1-2?
2. Geeft deze observatie/registratiemethode een compleet beeld? Met andere woorden, komen alle ontwikkelingsgebieden aan bod?
3. Wordt er gekeken naar werkhouding: concentratie, zelfstandigheid, tempo, netheid, omgaan met uitgestelde aandacht e.d?
4. Ligt de nadruk bij jullie methode op het cognitieve of op de sociaal-emotionele ontwikkeling?
5. Zijn jullie tevreden over deze methode? Waarom wel of waarom niet? (Denk hierbij aan tijd die nodig is om het in te vullen, geeft de methode handelingssuggesties?)
6. Hebben jullie overgangscriteria vastgesteld (op papier) voor de overgang van groep 2 naar groep 3 en zo ja, zou ik deze mogen hebben?

Prins Willem Alexanderschool in Echteld:

Deze school gebruikt de CITO-gegevens (LOVS) en de Kleuterobservatielijst van CITO als leidraad voor doublure. De kleuterobservatielijst vinden zij zeer beperkt.

De vereiste resultaten voor de overgang naar groep 3 hebben zij nergens opgetekend. Het team van deze school is echter, net als wij, op zoek naar een ander, beter observatie-instrument voor groep 1-2.

Basisschool De Kampus in Nijmegen:

Deze school gebruikt de Checklist voor kleuters van het Protocol Leesproblemen en dyslexie. Daarnaast wordt de Pravoo-gedragsskaart gebruikt voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, het Persoonlijk ontwikkelingsboekje voor kinderen in groep 1, groep 2 en midden groep 3, en er wordt gebruik gemaakt van zelfgemaakte observatielijsten. Deze zelfgemaakte observatielijsten zijn gemaakt aan de hand van de Pravoo-kaarten). In de observatielijsten komen de volgende ontwikkelingsgebieden aan bod: de rekenontwikkeling, visuele ontwikkeling (kleuren en puzzels), auditieve ontwikkeling (talig) en motorische ontwikkeling. Zij zijn tevreden over de gedragsskaart van Pravoo.

Ja, deze school heeft overgangscriteria. Deze zijn te vinden in bijlage 4.

Basisschool De Regenboog in Malden:

Deze school maakt sinds kort gebruik van de methode Kijk!. Daarnaast heeft ieder kind een tabblad in de map van de leerkracht, waarin observaties genoteerd worden. Deze observatiemethode gebruiken ze nog niet zo lang. In deze methode komt ieder ontwikkelingsgebied aan bod. Als je kijkt naar het onderdeel werkhouding, dan komen alleen concentratie en zelfstandigheid aan bod. Op de vraag of de nadruk ligt op het cognitieve of op de sociaal-emotionele ontwikkeling is het antwoord: beiden komen aan bod.

De Regenboog is tevreden met de observatiemethode. Doordat nu nog regelmatig de handboeken geraadpleegd moeten worden, kost het invullen wel aardig wat tijd. De leerkrachten verwachten echter dat dit volgend jaar minder zal zijn.

Er staan geen doublurecriteria op papier. Alleen het dyslexieprotocol wordt ingevuld om te kijken wat een kind op taalniveau al of niet beheerst.

Openbare basisschool de Regenboog in Ingen

Zij gebruiken Scol en Kijk! als observatiemethodes. Concentratie, zelfstandigheid en tempo komen in Scol aan bod. Netheid en uitgestelde aandacht wordt door de leerkracht zelf beoordeeld.

Scol vonden zij niet volledig, daarom hebben zij besloten tot de aanschaf van Kijk!. In Kijk! komen alle ontwikkelingsgebieden aan bod en krijg je een totaalbeeld. De eerste keer invullen kost wel heel erg veel tijd. Dit is een nadeel.

De Regenboog uit Ingen heeft haar overgangscriteria wel op papier, maar helaas heb ik deze niet ontvangen.

De overgangscriteria

Ik heb onze overgangscriteria vergeleken met de criteria van verschillende scholen. Op internet is ook het één en ander te vinden in de schoolplannen van diverse scholen. Google biedt hierin een uitkomst. Een overzicht van de gevonden criteria vindt u in bijlage 2 en bijlage 3.

Onze eigen doublurecriteria voor groep 2 zijn onderverdeeld in 4 punten:

- Werkhouding
- Taalontwikkeling
- Sociaal-emotionele ontwikkeling
- Scores op de CITO-toetsen

Het is mij niet duidelijk waar de criteria onder werkhouding, taalontwikkeling en sociaal-emotionele ontwikkeling vandaan komen. Bij andere scholen zie je dat er, als het gaat over deze drie punten, verwezen wordt naar observatielijsten en andere meetinstrumenten.

Onze punten zijn wel concreet, maar tegelijkertijd wordt niet duidelijk waar het probleem zit. Zo wordt er gekeken of een kind zijn werk wel of niet maakt. Ik denk dat de vraag niet moet zijn *of* een kind zijn werk maakt, maar *hoe* een kind zijn werk maakt. Het is belangrijk dat er gekeken wordt naar werktempo, netheid en concentratie.

Deze punten vinden we ten dele terug in de Kleuterobservatielijst van CITO en in de Begintest van Boom, maar mijns inziens zou dit ook in de doublurecriteria terug moeten komen.

Observaties van Suus

Suus is een meisje van 6 jaar en is dermate goed dat zij groep 2 en groep 3 in één schooljaar doet. Aan het begin van dit schooljaar hebben de ouders van Suus, de leerkracht van groep 1-2 en de ib-er besloten om Suus in één schooljaar groep 2 en groep 3 te laten doen. Eigenlijk zou ze qua leerprestaties al volledig mee kunnen draaien met groep 3, er zijn geen hiaten meer. Maar voor Suus haar sociaal-emotionele ontwikkeling vonden zij het beter om deze overstap geleidelijk te laten maken. In het kader van haar sociaal-emotionele ontwikkeling hebben we besloten om haar zelf keuzes te laten maken over bijvoorbeeld haar werkplek en over het aanwezig zijn bij lessen in groep 3 die niet noodzakelijk zijn voor een goede overgang naar groep 4.

Door Suus goed te observeren en goed naar Suus te luisteren proberen we zo goed mogelijk tegemoet te komen aan haar onderwijsbehoeften. De leerkracht van groep 1-2 en de leerkracht van groep 3 evalueren de genomen en de te nemen stappen gemiddeld één keer per 4 weken.

De eerste weken waren voor Suus erg spannend. Er waren veel nieuwe dingen in groep 3 en Suus wilde heel erg zoveel mogelijk tijd in groep 3 doorbrengen. Bepaalde vakken zijn voor haar verplicht zoals rekenen, veilig leren lezen en schrijven. Andere vakken zoals tekenen en handvaardigheid, gym, verkeer zijn facultatief.

In november en december leek in Suus haar houding ommekeer in te komen. Suus wilde meer tijd doorbrengen in groep 1-2. Sociaal-emotioneel gezien zijn deze maanden voor jonge kinderen erg druk en spannend. Sinterklaas is in aantocht en Suus zocht heel duidelijk de veiligheid van groep 2. Ze kon zelf niet precies aangeven waarom ze graag in groep 2

wilde werken. Wel gaf ze aan dat ze de poppenhoek en de bouwhoek miste als ze in groep 3 was.

Na de kerstvakantie is Suus juist weer veel meer tijd door gaan brengen in groep 3 en deze trend heeft zich doorgezet. Ze gaat bij kinderen uit groep 3 spelen en ook aan de taken (klassendienst en klusjes) in groep 3 wil Suus meedoen.

Suus lijkt steeds meer haar plek te vinden tussen de kinderen van groep 3. Toch geeft ze nog steeds aan dat ze de poppenhoek mist, hoewel ze niet meer naar groep 1-2 teruggaat om daar te spelen.

De kinderen van groep 1-2 zijn op maandag-, woensdag- en vrijdagmiddag vrij. De kinderen van groep 3 zijn op woensdag- en vrijdagmiddag vrij en groep 4 heeft alleen nog op woensdagmiddag vrij. Voor Suus betekent dit dat zij in principe op maandagmiddag vrij is. De leerkrachten hebben in overleg met ouders besloten om Suus na de meivakantie ook op maandagmiddag naar school te laten gaan. Anders is de overgang van 3 middagen vrij naar 1 middag vrij wel heel erg groot.

Suus geeft half maart echter aan ook op maandagmiddag naar school te willen. Het argument dat ze dan op maandagmiddag niet meer zo lang met een vriendje of vriendinnetje kan gaan spelen weegt voor Suus niet op tegen de maandagmiddag in groep 3 werken. Zij wil dit heel erg graag en ouders en leerkrachten besluiten haar wens te honoreren. Voor Suus is dit weer een stap vooruit in haar sociaal-emotionele ontwikkeling. Ze gaat zich steeds meer loskoppelen van groep 2 en aansluiten bij groep 3 en dat is een positieve ontwikkeling.

Conclusie van de observatie van Suus:

Suus heeft langer de tijd gekregen om te wennen aan de schoolse situatie in groep 3 en heeft deze tijd ook genomen. Op momenten dat zij toe was aan spelen heeft ze dat ook daadwerkelijk kunnen doen. Voor Suus is dit een positieve ontwikkeling geweest voor haar sociaal-emotionele ontwikkeling. Zij is gegroeid in werkhouding, zelfstandigheid en in haar contact met andere kinderen. Ze heeft uitdaging gekregen op leergebied, gaat deze uitdaging samen met anderen aan en durft om hulp te vragen als het haar niet lukt. Suus heeft langzaam naar de schoolse situatie in groep 3 toe kunnen groeien.

Waarschijnlijk zou ze zich ook wel aan hebben kunnen passen als ze in één keer volledig naar groep 3 gekomen was, maar deze manier heeft haar weinig stress bezorgd. Ze kon tenslotte zelf de grootte van haar stappen bepalen en is zo gekomen waar ze nu is. Een meer geleidelijke overgang van groep 2 naar groep 3 heeft wel degelijk invloed op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.

Ik heb mijn onderzoeksvraag vanuit verschillende invalshoeken benaderd. Hieronder geef ik een kort antwoord op de deelvragen die ik aan het begin van mijn meesterstuk gesteld heb.

Hoe kan ik, samen met mijn collega's, de overgang van groep 2 naar groep 3 voor de kinderen minder groot maken in sociaal-emotioneel en didactisch opzicht?

- *Hoe bepalen we of een kind 'toe is' aan groep 3, in sociaal-emotioneel en cognitief opzicht? Welke registratie/observatiemethode(n) gebruiken we en zijn er andere (betere?) mogelijkheden? Registratie/observatiemethoden die de Daltonaspecten op een juiste manier kunnen neerzetten?*

In groep 1-2 gebruiken we de CITO-toetsen, het protocol Leesproblemen en dyslexie, de kleuterobservatielijst van CITO, eind groep 2 wordt de Begintest van Boom afgenomen. Deze meetinstrumenten zijn voornamelijk gericht op de cognitieve ontwikkeling. In de kleuterobservatielijst van CITO komt de sociaal-emotionele ontwikkeling wel aan bod, ook zit er in de Begintest een klein gedeelte over sociaal-emotionele ontwikkeling.

De observatie/registratiemethode Kijk! wordt door 2 scholen als goed meetinstrument omschreven. Het lijkt me zinvol om ons in deze methode te verdiepen en te kijken of dit wellicht iets voor onze school is.

Tot die tijd zouden we in elk geval de 'vragenlijst voor Onderzoek naar zelfstandigheid bij individuele kinderen' uit het boek Dalton-onderwijs, een blijvende inspiratie van Roel Röhner en Hans Wenke, kunnen gebruiken.

In mijn onderzoek heb ik geen andere Daltonscholen betrokken om te zien wat zij voor meetinstrumenten gebruiken. Ik heb alleen gekeken in de nabije omgeving. Dit punt zou aanleiding kunnen zijn voor een vervolgonderzoek.

- *Willen we de groep 3-werkwijze meer naar groep 2 halen of willen we groep 2 meer naar groep 3 halen? Met andere woorden: moet groep 2 schoolser worden of groep 3 juist wat minder schools?*

Deze vraag heb ik eigenlijk in het voorgaande hoofdstuk al beantwoord. Als team hebben we gekozen voor de middenweg: we behouden het cognitieve aanbod in groep 1-2, maar zoeken naar mogelijkheden om het klassenmanagement van groep 1-2 en groep 3 meer op elkaar aan te laten sluiten. Bij één van de volgende punten staan concrete ideeën/aanbevelingen.

Om uit te zoeken welke benadering van het onderwijs in de kleutergroepen de beste resultaten geeft in de groepen daarna (de 'schoolse' benadering of de echte kleuterschoolbenadering) is een meer wetenschappelijk onderzoek nodig. Ik vind het erg interessant om deze discussie/ontwikkelingen te blijven volgen.

- *Welke observatie- en toetsgegevens (ook van externe instanties) spelen een beslissende rol in het besluit om een kind wel of niet over te laten gaan naar groep 3? (voorspellend karakter voor verloop van schoolloopbaan?)*

De leerkracht beslist uiteindelijk, in overleg met intern begeleider, of een kind wel of niet overgaat naar groep 3. Onze doublurecriteria zijn mijns inziens niet duidelijk genoeg. De punten zijn wel concreet, maar in mijn ogen te sober. Er wordt vooral gekeken naar het gevolg en niet naar de oorzaak van bijvoorbeeld het wel of niet maken van het werk.

In dat opzicht zou het goed zijn om te kijken hoe we de doublurecriteria kunnen aanscherpen. Dit zou ik willen aanbevelen voor een vervolgonderzoek.

- *Kan ik de doorgaande lijn wat betreft zelfstandig werken, dagritme, uitgestelde aandacht, ... van groep 1-2 en groep 3 nog beter op elkaar afstemmen?*

Ja, dat kan door de volgende aanpassingen te realiseren:

- Het werken met de timetimer op elkaar afstemmen.
 - Handelingswijzers in groep 3 over het omgaan met taakbrief en taakbord.
 - Het zelf laten registreren van extra werk door kinderen in groep 1-2.
- Deze drie verbeterpunten hebben te maken met verantwoordelijkheid en zelfstandigheid.
- Ervoor zorgen dat er aan de kinderen van groep 2 meer omljnde eisen gesteld worden als het gaat over werkhouding, met name wat betreft werktempo (zie gebruik met de timetimer).
 - Laat de kinderen van groep 2 voor de grote vakantie al wat vaker 'oefenen' in groep 3 gaan, zodat ze al een beetje kunnen wennen aan het meer schoolse karakter.

- *Is het van belang hoeveel letters een kind al kent of is de juiste werkhouding/de drive voldoende om goed mee te komen met het hoge tempo van groep 3?*

Op deze vraag heb ik geen duidelijk antwoord weten te vinden. Voor mijn stuk over meer groep 2 naar groep 3 of meer groep 3 naar groep 2 heb ik wel informatie gevonden over bijvoorbeeld executieve functies en dat deze functies verband houden met leerprestaties, maar of alléén goed ontwikkelde executieve functies voldoende is om te slagen in groep 3 weet ik nog niet.

Het doel van mijn meesterstuk was om ons onderwijs in groep 2 en 3 onder de loep nemen om uiteindelijk tot een vloeiende doorgaande lijn van groep 2 naar groep 3 te komen. Ik wilde de opzet van deze doorgaande lijn kunnen onderbouwen en goed kunnen verantwoorden waarom wij het onderwijs in groep 2 en groep 3 op deze manier georganiseerd hebben.

Ik denk dat het me gelukt is om de verschillen in klassenmanagement in groep 2 en groep 3 uiteen te zetten en op te schrijven waar de grote verschillen zitten en hoe we deze verschillen minder groot kunnen maken.

Ik vind dat we de overgang van groep 2 naar groep 3 nu beter kunnen organiseren. Ik kan beargumenteren waarom we voor deze veranderingen hebben gekozen. Of deze veranderingen ook zullen leiden tot een voor de kinderen makkelijkere/soepelere overgang van groep 2 naar groep 3, zal in de toekomst moeten blijken.

De overgang van groep 2 naar groep 3 blijft een lastig onderwerp. Persoonlijk vind ik dit voor kinderen de lastigste overgang van leerjaar, want hoe je het ook wendt of keert, groep 3 lijkt in alle opzichten meer op de groepen daarboven dan op de kleutergroepen.

In dit hoofdstuk heeft u de conclusies van de verschillende invalshoeken van mijn onderzoek kunnen bekijken.

In het volgende hoofdstuk vindt u de kanttekeningen van mijn onderzoek en de aanbevelingen.

Hoofdstuk 4 Kanttekeningen en aanbevelingen

In dit hoofdstuk leest u de kanttekeningen en ook aanbevelingen die ik n.a.v. mijn onderzoek kan doen.

Het komen tot mijn onderzoeksvraag en de bijbehorende deelvragen was geen gemakkelijke opgave. Uiteindelijk is het me gelukt een heldere onderzoeksvraag te formuleren. Toen mijn onderzoeksvraag eenmaal duidelijk was en ik wist op welke deelvragen ik mij zou richten, was de grootste stap gemaakt. Tijdens het opzetten van mijn onderzoeksplan heb ik gemerkt dat mijn onderzoeksvraag wel erg breed was. Ik heb besloten om toch alle deelvragen te laten staan en te proberen om deze vragen zo goed mogelijk te beantwoorden.

Het vinden van literatuur was betrekkelijk eenvoudig. Internet biedt in dit geval uitkomst. Het schrijven van mijn discussie/informatiestuk vond ik een stuk lastiger. Ik vond het best moeilijk om kort en toch duidelijk mijn punten te omschrijven. Uiteindelijk is het me wel gelukt.

Ik heb in mijn onderzoek geen Daltonschole betrokken. Voor een vervolgonderzoek zou dit wel zinvol kunnen zijn. Zij geven tenslotte volgens dezelfde principes (zelfstandig, verantwoordelijkheid en samenwerken) hun onderwijs vorm en hebben wellicht goede ideeën/inzichten over hoe een Daltonschool de overgang van groep 2 naar groep 3 zo soepel mogelijk kan laten verlopen. Daarnaast is het interessant wat voor meet- en observatie-instrumenten andere Daltonschole gebruiken om de Daltonpijlers bij kinderen in kaart te brengen. Hoe meten zij hoever een kind is in zijn Daltonontwikkeling? Mijn aanbeveling voor een volgende/nieuwe onderzoeker is dan ook: kijk en vergelijk scholen die qua onderwijsvisie op dezelfde lijn zitten als jullie school.

In dit hoofdstuk heeft u de kanttekeningen en aanbevelingen n.a.v mijn onderzoek kunnen lezen. In het volgende hoofdstuk vindt u het eindresultaat van mijn onderzoek en een reflectie op mijn leerproces.

Hoofdstuk 5 Het eindresultaat van mijn onderzoek en een reflectie op mijn leerproces

In dit hoofdstuk beschrijf ik het eindresultaat van mijn onderzoek en reflecteer ik op mijn eigen leerproces.

Mijn onderzoek heeft ertoe geleid dat ik heel bewust en kritisch ben gaan kijken naar wat de overgang van groep 2 naar groep 3 bij de kinderen teweeg brengt.

Door me te verdiepen in de discussie rondom de huidige vorm van kleuteronderwijs (zie mijn discussiestuk) heb ik een duidelijk beeld gekregen van de voors en tegens van die vorm. N.a.v de discussie binnen het team en het advies van Ludgerus Loohuis van Marant kan ik nu onderbouwen waarom we voor onze vorm van onderwijs in de onderbouw gekozen hebben.

Ik heb het onderwijs in de onderbouw van Daltonschool Het Palet in Kesteren onder de loep genomen en geconstateerd, dat er een aantal punten zijn waarop verbeteringen mogelijk zijn. Verbeteringen waardoor de overgang van groep 2 naar groep 3 voor de kinderen wat soepeler verloopt.

Het nieuwe schooljaar is in zicht en dan zal duidelijk worden of deze veranderingen daadwerkelijk zorgen voor een meer soepele overgang van oudste kleutergroep naar groep 3, waar het leren lezen en het leren rekenen een belangrijke plek inneemt.

Literatuurlijst

- Beets Kessens, A.H.M. (2006). Wat het jonge kind niet missen mag en de leerkracht basisonderwijs moet weten en kunnen. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Bergsma, P. (2006). Toetsgekte en leerlingachtervolging. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Dawson, P., & Guare, R. (2009) *Slim maar... Help kinderen hun talenten te benutten door hun executieve functies te versterken*. Amsterdam: Hogrefe
- Delfos, M. (2006). Het maakbare kind. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Geert, P. van (2006). Een vrolijke chaos. Over de vorm van vroege ontwikkelingsprocessen. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Goorhuis-Brouwer, S. (2006). Een Babylonische spraakverwarring. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Goorhuis-Brouwer, S. (2008). De mythe van het vroege leren. In Goorhuis-Brouwer, S., Essen, M. van, Levering, B. & Werf, G. van der (red.), *Mythes in het onderwijs*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Goorhuis-Brouwer, S. (2006). Schoolrijpheid opnieuw gedefinieerd, waarom peuters en kleuters nog geen leerlingen zijn. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Huizinga, M. (2007). De Ontwikkeling van executieve functies tussen kindertijd en jongvolwassenheid. In *Neuropsaxis 3*. Houten
- Inspectie van het Onderwijs, www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuwsberichten. (21 april 2010) *Prestatiegerichte aanpak helpt onderwijs te verbeteren*.
- Levering, B. (2006). Hoe de kleuterschool verdwijnen kon. Over even goed de beste zijn. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Levering, B. (2006). Het kind moet erop vertrouwen dat het goed komt. Interview met Jan van der Gaag. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Meijer, W. (2006). De verschoolsing van het kinderleven. Een (herhaalde) oproep tot pedagogische bescheidenheid. In Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (red.), *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Röhner, R., & Wenke, H. (2004). *Dalton-onderwijs. Een blijvende inspiratie*. Nieuwegein: Arko Uitgeverij BV

Swaab, H. (2008). Klinische ontwikkelingsneuropsychologie. In Prins, P.J.M. & Braet, C. *Handboek Klinische Ontwikkelingspsychologie*. Houten

Voorwinden, R. (2009). Kleuters mogen geen kleuters meer zijn. Steeds meer prestatiedruk in groep 1-2. In *Het Onderwijsblad*. Utrecht

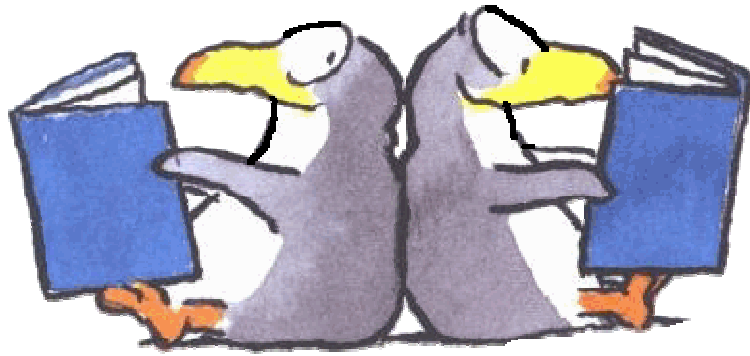
Wenke, H. & Röhner, R. (1999). *Leve de school. Daltononderwijs in de praktijk*. Nieuwegein: Arko Uitgeverij BV

<http://www.wegwijzerzeist.nl/cms/index.php?page=zittenblijven-verkorte-en-verlengde-kleuterperiode>

http://www.deleuksteschoolvannederland.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=126

Bijlagen

O.b.s. Het Palet Kesteren

Doublure criteria groep 2

1. Het kind heeft zich onvoldoende ontwikkeld om te kunnen starten in groep3 / heeft een werkhouding die onvoldoende is

- het kind doet niets
- het kind wil alleen maar spelen
- het kind kan niet werken met uitgestelde aandacht
- het kind doet niet mee aan verschillende activiteiten
- het kind kan niet zelfstandig werken
- het kind maakt zijn werk niet/ nauwelijks
- het kind kan niet/ nauwelijks werken met het planbord
- het kind kan niet/ nauwelijks werken met een weektaak

2. Het kind is zeer taalzwak

- het kind spreekt niet of nauwelijks Nederlands (observatie logopediste/leerkracht)
- het kind kan de leerkracht/ anderen niets/ nauwelijks iets vertellen
- het kind begrijpt niet wat de leerkracht zegt
- het kind heeft de leesvoorwaarden onvoldoende

3. Het kind heeft problemen in de sociaal emotionele ontwikkeling

- het kind speelt niet
- het kind praat niet of nauwelijks
- het kind sluit zich af voor anderen
- het kind vraagt de hele dag 1 op 1 aandacht
- het kind kan vrijwel niets zelfstandig (naar het toilet, zich aankleden, eten e d)
- het kind kan niet samenspelen
- het kind komt niet tot spel

4. Het kind heeft D/ E citoscores

Een handelingsplan (of de tutoring)n.a.v de scores heeft geen/ nauwelijks effect

De doublure is vaak een combinatie van de verschillende factoren.

Als er sprake blijkt te zijn van sterk vertraagde of achterblijvende ontwikkeling kan er besloten worden tot verlenging van de kleuterperiode (groep 1 of 2) of het overdoen van een leerjaar.

Bij kinderen die een kleuterverlenging hebben gehad, is een doublure in de latere leerjaren niet uitgesloten.

Verlengde kleuterperiode

De volgende criteria worden gehanteerd bij het besluitvorming:

- als de leerling sociaal-emotioneel nog onvoldoende rijp is
- als op de vinkkaart groep 2 een score 8 of hoger is behaald
- als de scores van Cito Ruimte en Tijd, Ordenen, Taal voor kleuters onvoldoende zijn
- en als de leerkracht verlengd kleuteren als zinvol ervaart.

Verlengd kleuteren moet voor het kind zin hebben:

- het kind heeft deze tijd nodig om schoolrijp te worden
- het kind moet mentaal groeien
- het kind moet zich competent voelen

Het volgend tijdspad wordt gehanteerd:

- Het voornemen te besluiten eventueel over te gaan tot verlengd kleuteren wordt in de januari oudergesprekken kenbaar gemaakt aan de ouders/verzorgers. Op dat moment worden de ouders tevens op de hoogte gesteld van de procedure. De intern begeleider wordt geïnformeerd.
- Na het kenbaar maken van dit voornemen volgt mondeling overleg met ouders/verzorgers, waarin aan de hand van alle verzamelde, relevante gegevens onderbouwing plaats vindt van het voorgenomen besluit.
- Leerlingen waarover een leerkracht nog twijfels heeft over de zin van verlengd kleuteren worden in de eerste of tweede week van april in een leerlingbespreking besproken. Hierbij zijn de intern begeleider, de leerkrachten van het huidige en het volgende schooljaar aanwezig.
- Het besluit tot over te gaan of verlengd te kleuteren wordt uiterlijk zes weken voorafgaand aan het eind van het schooljaar genomen en medegedeeld aan de ouders/verzorgers. Het advies van waarin aan de hand van alle verzamelde, relevante gegevens onderbouwing plaats vindt van het voorgenomen besluit.
- Leerlingen waarover een leerkracht nog twijfels heeft over de zin van doublure worden in de eerste of tweede week van april in een leerlingbespreking besproken. Hierbij zijn de intern begeleider, de leerkrachten van het huidige en het volgende schooljaar aanwezig.
- Het besluit tot over te gaan of te zittenblijven wordt uiterlijk zes weken voorafgaand aan het eind van het schooljaar genomen en medegedeeld aan de ouders/verzorgers. Het advies van de school is in deze doorslaggevend. Bij het besluit over te gaan tot doublure wordt ter voorbereiding van het gesprek het verslag bij verlengd kleuteren of doubleren opgesteld. Dit verslag wordt door ouders voor gezien ondertekend en gaat vervolgens naar het dossier. Tevens worden er afspraken gemaakt over het informeren van de leerling.
- Uiterlijk 14 dagen voor eind schooljaar wordt het handelingsplan bij verlengd kleuteren of doubleren aangeboden aan de ouders en de intern begeleider. Er is ruimte gereserveerd voor de ouders om te reageren op het handelingsplan. Na ondertekening gaat het document naar het dossier.

Bijlage 3 Zittenblijven / verkorte en verlengde kleuterperiode

Het kan vóórkomen dat een leerkracht, na overleg met de zorgcoördinator en de directeur, besluit een leerling te laten doubleren. Zo'n beslissing is niet gemakkelijk. Het protocol zittenblijven / verkorte en verlengde kleuterperiode is er om zo zorgvuldig mogelijk te werk te gaan bij een eventuele doublure of verkorte kleuterperiode. Een doublure of een verlengde kleuterperiode kan nodig zijn omdat een kind een achterstand heeft op cognitief gebied, op sociaal-emotioneel gebied of op beide gebieden. De definitieve beslissing over een doublure of een verlengde kleuterperiode ligt bij school en zal per individuele leerling afgestemd worden. Wij volgen de volgende procedure:

- De leerkracht bespreekt de problemen van het kind met de zorgcoördinator en eventuele andere teamleden.
- De leerkracht licht de ouders/verzorgers in een zo vroeg mogelijk stadium (voor het eerste rapport) in over de problemen van het kind.
- De leerkracht verzamelt zoveel mogelijk gegevens van het kind. Dit gebeurt in de onderbouw aan de hand van de gegevens van het leerlingvolgsysteem KIJK, de Cito-toetsen die op school afgenomen worden en de gedrag- en werkhoudingslijst. Vanaf groep 3 wordt gekeken naar de methodegebonden toetsen, de Cito-toetsen, naar eventueel nog andere toetsen, die op school gebruikt worden en de gegevens van het leerlingvolgsysteem van OAS.
- Er wordt een handelingsplan opgesteld waarmee de leerkracht en/of de remedial teacher en het kind gericht verder werken. Dit handelingsplan wordt besproken en geëvalueerd met de ouders/verzorgers.
- De leerkracht bespreekt het vermoeden van een doublure / verlengde kleuterperiode met de ouders/verzorgers.
- De leerkracht bespreekt een doublure in een voortgangsgesprek met de zorgcoördinator en de directeur.
- De leerkracht bespreekt met de ouders/verzorgers dat het wenselijk is dat het kind doubleert. Dit gebeurt ruim voor het einde van het schooljaar (in februari of maart).
- Als de ouders/ verzorgers akkoord gaan, doubleert de leerling.
- Indien de ouders/verzorgers niet akkoord gaan, volgt er een nader overleg met ouders/verzorgers, leerkracht, zorgcoördinator en directeur. In dit gesprek wordt alles nog eens op een rijtje gezet.
- Indien de ouders/verzorgers dan nog niet akkoord gaan, zal door ouders/verzorgers een document ondertekend moeten worden waarin staat dat de leerling is doorgegaan naar een volgende groep tegen het advies van het team in. Aan de ouders/verzorgers wordt duidelijk gemaakt, dat het niet in het belang van het kind is en dat het kind op minder extra hulp in de volgende leerjaren zal kunnen rekenen.

Voor een verlengde kleuterperiode geldt: de overgang van groep 1 naar groep 2 en van groep 2 naar groep 3 zal niet plaatsvinden als:

1. de leerling een half jaar op zijn/haar leeftijd op veel/alle ontwikkelings- en leergebieden achterloopt; (te zien in KIJK)en
2. de leerling op Cito ordenen en Cito taal een D of E (IV of V) scoort;en
3. de leerling op de gedrag- en werkhoudingslijst twee keer een D scoort. Ook is hier de gerichte observatie van de leerkracht van belang. Voor een doublure in een ander groep geldt:

1. de leeftijd van de leerling. In principe kan een kind één keer doubleren.en
2. de leerling op de gedrag- en werkhoudingslijst twee keer een D scoort.en
3. de leerling onvoldoende scoort op de methodegebonden toetsen.en
4. de leerling op meer dan één Cito-toets een D of E (IV of V) scoort.

Als uit deze gegevens blijkt, dat de leerling aan 3 van de 4 criteria voldoet, zal er sprake zijn van een doublure. Voor iedere leerling geldt dat uitgezocht wordt of de leerling een laag IQ, hiaten in de leerstof, dyslectie, dyscalculie of andere leerbelemmerende factoren heeft. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de orthopedagoog van de Stichting voor C.B.O te Zeist e.o.

of van WSNS. Over een verwijzing naar het speciaal onderwijs staat het beleid in het schoolplan en de schoolgids. Op school liggen deze stukken ter inzage.

Versneld doorstromen in de onderbouwgroepen
Versneld doorstromen van groep 1 naar groep 2: Versneld doorstromen is bij ons op school een uitzondering. De ouders/verzorgers zullen betrokken worden bij de te nemen beslissing. Vooralsnog ligt de definitieve beslissing bij school en zal er per individuele leerling afgestemd en gehandeld worden. De totale ontwikkeling van een kleuter bepaalt of hij / zij naar groep 2 of groep 3 versneld zal doorstromen. De gegevens van het leerlingvolgsysteem KIJK, de observaties met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling, de visie van de school en de uitslagen van de Cito-toetsen zijn bepalend voor de beslissing.

Versneld doorstromen van groep 1 naar groep 2 zal plaatsvinden als:

1. uit de gegevens van het leerlingvolgsysteem KIJK blijkt dat de leerling minimaal een half jaar op zijn/haar leeftijd op alle gebieden voorloopt; en
2. de leerling op alle Cito-toetsen een A (I) scoort; en
3. de leerling op de gedrag- en werkhoudingslijst een A scoort; en
4. dit blijkt uit individuele observaties van het kind door de leerkracht. Er zal structureel overleg plaatsvinden tussen de leerkracht en de zorgcoördinator en tussen de leerkracht en de ouders/verzorgers. Als een leerling vervroegd naar groep 2 is gegaan, betekent dit niet automatisch dat de leerling het volgende cursusjaar doorstroomt naar groep 3. Rond mei wordt dit besloten door de leerkracht in overleg met de zorgcoördinator, de directeur en de leerkracht van groep 3. Naar aanleiding van deze bevindingen vindt er een gesprek plaats tussen ouders/verzorgers, leerkracht en eventueel zorgcoördinator en/of directeur.

De criteria, waaraan de leerling moet voldoen, zijn:

1. uit de gegevens van het leerlingvolgsysteem KIJK blijkt dat een leerling minimaal een half jaar op zijn/haar leeftijd op alle gebieden voorloopt; en
2. de leerling op alle Cito-toetsen een A (I) scoort;
3. de leerling op de gedrag- en werkhoudingslijst een A scoort;
4. dit blijkt uit individuele observaties van het kind door de leerkracht.

Ook hier zal structureel overleg plaatsvinden tussen de leerkracht en de zorgcoördinator en tussen de leerkracht en de ouders/verzorgers. Deze afspraken vallen binnen het beleid van de school, zoals verwoord in het schoolplan en de schoolgids, waarbij een eindbeslissing door de directeur wordt genomen.

Overgang van groep 2 naar 3

Wij vinden het belangrijk om op basis van de ontwikkeling van de leerling onszelf tijdig de vraag te stellen of de ontwikkeling van een leerling van groep 2 wel gebaat is bij een overgang naar groep 3.

Om de ontwikkeling van de leerlingen goed te kunnen volgen gebruiken wij verschillende toets- en observatiesystemen in groep 1 en 2. Naast de observaties van de leerkracht(en) gebruiken wij het gestructureerde leerlingvolgsysteem (observatie systeem) van Pravoo en de toetsen Taal voor Kleuters en Ordenen van het Cito Leerlingvolgsysteem. Ook winnen we bij de aanmelding van een leerling informatie in bij de ouders en ontvangen wij een schriftelijke en indien nodig een mondelinge overdracht van de peuterspeelzaal.

Voor kinderen die uitvallen bij het leren, wordt een handelingsplan opgesteld. Ouders worden op de hoogte gesteld van de reden, het doel en de inhoud van het handelingsplan. Tijdens de rapportgesprekken en eventuele extra gesprekken worden de ouders op de hoogte gesteld van de vorderingen van hun kind.

Als er twijfel is over het doorgaan naar groep 3 wordt dit in ieder geval al bij de ouders aangegeven tijdens het eerste rapport gesprek in groep 2 (november) en waar mogelijk al eerder. Met ouders wordt tijdens dit gesprek ook besproken dat de leerling wordt ingebracht in de interne leerling bespreking. Daarnaast wordt besproken welke aanpak de komende periode gehanteerd zal worden: handelingsplan, evaluatie wanneer en hoe, frequentie en data oudergesprekken, aanpak op de gebieden sociaal emotionele ontwikkeling en gedrag.

Bij de afweging wel of geen doublure, houden we in ieder geval rekening met de volgende ontwikkelingsaspecten: taalvaardigheid, voorbereidend lezen, voorbereidend rekenen, cognitieve capaciteiten, sociaal-emotionele ontwikkeling, werkgedrag, leergedrag, speelgedrag, leeftijd, motoriek, lengte en vriendjes. Het ene ontwikkelingsaspect telt zwaarder in de afweging dan het andere ontwikkelingsaspect, waarbij de eerste 8 genoemde ontwikkelingsaspecten zwaarder wegen dan de overige 4. De afweging wordt besproken in de interne leerlingbespreking en met de intern begeleider (eventueel tegelijkertijd).

De definitieve beslissing of een leerling wel of niet doorgaat naar groep 3 stellen we indien mogelijk zo lang mogelijk uit. Zeker als het gaat om een leerling waarbij het vermoeden bestaat dat het cognitief wel voldoende capaciteiten heeft, maar nog jong is in leer- en werkgedrag. Tijdens het gesprek waarbij de uiteindelijke beslissing wordt besproken wordt tevens het plan voor komend schooljaar besproken: Welke aanpak we zullen hanteren in groep 2 dan wel groep 3.

De school geeft een duidelijk en helder onderbouwd advies aan de ouders. Dit advies is in principe bindend. Indien ouders het pertinent oneens zijn met de school, zal de school een contract opstellen. Hierin staat in ieder geval:

- het advies van de school,
- de reden waarom ouders het niet eens zijn met het advies van de school.
- de mogelijke consequenties die volgens de school kunnen optreden bij de leerling indien het advies niet opgevolgd wordt,
- Hoe er gehandeld zal worden als deze consequenties optreden, bijvoorbeeld: aanmelden bij het ZAT, uitvoeren van psychologisch onderzoek enzovoorts.
- Als de leerling toch doorgaat naar groep 3 zal het de 80% norm moeten halen op de toetsen voor de hoofdvakken (taal, lezen, spelling, rekenen). Indien deze norm niet gehaald wordt zal de leerling groep 3 doubleren.
- De handtekeningen van de ouder(s), de leerkrachten, de directrice en de intern begeleider.